

Макаренко Ігор Петрович

Makarenko Igor,

канд. екон. наук, професор кафедри інформ. систем і технологій,
фінансів та менеджменту Українського гуманітарного інституту,
старший наук. співроб. ЦІТР ІДНТПН ім. Г. Доброва НАН України,
директор Інституту еволюційної економіки,

м. Київ, Україна

ORCID ID: 0000-0002-2520-3651

Штанько Людмила Олександрівна

Shtanko Liudmyla,

канд. екон. наук, доцент, проф. кафедри інфор. систем і технологій,
фінансів та менеджменту,

ректор Українського гуманітарного інституту,

м. Буча, Україна

ORCID ID: 0000-0003-0046-7279

ПРИРОДА КАПІТАЛУ

Анатолій Степанович Гальчинський (1935–1922 рр.) – доктор економічних наук, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка, дослідник, радник Президента України з питань макроекономічної політики, директор Національного інституту стратегічних досліджень, автор більш ніж 150 наукових праць, архітектор макроекономічної інноваційної перебудови економіки України 90-х років – початку 2000-х років [1]. Його діяльність матиме позитивний вплив на розвиток економіки та суспільства України ще довгі роки.

Він розпочинав перебудову в Україні, яка, за міжнародною класифікацією, відноситься до категорії країн із ринками, що розвиваються, але в економіці України на той момент ринків у класичному розумінні не було. Коефіцієнт монетизації економіки дорівнював 11 % – економічна активність була на рівні повного «замерзання». Рівень інфляції сягнув рекордної позначки в 10255 %, процентні ставки – до 300 % [2, с. 60, 106]. Нова економіка розпочиналася з глибокої соціально-економічної кризи, з бартеру, клірингу та монополії державної власності. Крім ринку треба було створювати макроекономічні, якісно нові інструменти управління ринком та економікою – бюджетно-фінансові [2, с. 125-137], грошово-кредитні [2, с. 111].

Професор Гальчинський був ініціатором проведення грошової реформи [3], формування інституту незалежності Центрального банку та його Ради.

У 90-ті роки ХХ ст. економіка України пережила кілька гострих криз. Завдяки науковому та організаторському таланту професора А. С. Гальчинського ці кризи були подолані [4]. На виході з системної кризи темпи економічного зростання перевищили 10 %, дефіцит бюджету скоротився до мінімуму, державний борг залишився на рівні 40 % від ВВП. Це, за словами зарубіжних експертів, було економічним дивом [5].

Безумовно, успіх став результатом спільної діяльності вітчизняних та зарубіжних учених, політиків. Неоціненний внесок зробили МВФ та Світовий банк не тільки шляхом фінансової підтримки реформ, але й навчанням, підготовкою нового покоління макроекономічних експертів [6]. І одним із головних диригентів цього спільного руху був професор Анатолій Степанович Гальчинський, який, за словами Президента України, став головним архітектором українських реформ. Він – перший науковий керівник побудови національної стратегії економічного розвитку [7].

Професор Гальчинський А. С. викладав економіку в найкращих університетах України, підготував і виховав велику кількість економістів нового покоління. У нього не було проблем із захопленням молоді до науки. Він мав талант розпалити в молодих душах вогонь нестримного руху до нових знань. На його лекції студенти та слухачі йшли із захопленням, за його наукове керівництво конкурували.

Як дослідник, він акцентував увагу на багатогранній проблемі економіки – на капіталі – його структурі; економічних, цивілізаційних, національних, духовних механізмах і складових; управлінні його розвитком. Він першим у сучасній Україні поставив у практичну площину проблему розвитку економіки перехідного періоду в контексті інноваційної політики та закономірностей циклічності економічної динаміки. Управління інноваціями він тісно пов'язував із наукою та макроекономічною політикою [1], [4].

Шлях до сучасних макроекономічних поглядів буде розглянуто не повно, якщо викреслити з нього «Капітал» Карла Маркса. Сьогодні його надто заполітизували, а дарма [8].

Без «Капіталу» К. Маркса важко до кінця зрозуміти циклічність потоків капіталу українського економіста М. І. Туган-Барановського. Наприклад, ефекти «раптових зупинок» капіталу багатьом стали зрозумілими лише на початку ХХІ ст. після праць Гуїллермо Кальво, написаних ним під час роботи в МВФ та в Міжамериканському банку розвитку [9]. Праця М. Туган-Барановського про кругообіг капіталу, економічні кризи та цикли [10] виводить на праці Й. Шумпетера, в якого інноваційна теорія також розпочинається з опису кругообігу, торкається підприємництва, зростання, криз, оновлюючого руйнування та завершується описом ролі ставки відсотка [11]. Й. Шумпетер «очистив» «капіталіста» К. Маркса від його соціології, явивши світові «підприємця» і показавши його роль у розвитку [11].

Дослідження закономірностей капіталу, що відбувалися далі впродовж ХХ ст., викликали потужну дискусію між неокласиками та неокейнсіанцями стосовно капіталу як чинника виробничої функції. Хоча Р. Солоу [12] отримав Нобелівську премію, він не зміг спростувати критику стосовно некоректності агрегування капіталу виробничої функції для макрорівня.

Але з приходом макроекономіки ця проблема була вирішена автоматично [13], а з цим наративом ми й прийшли до методології, що використовував професор А. Гальчинський, торкаючись і капіталу, і інновацій, і макроекономіки, що пояснює причини його успішної політики макроекономічної перебудови економіки України на посаді радника Президента України.

Так, багато теоретичних проблем були вирішені із розвитком сучасної макроекономічної теорії [13], [2], але не повною мірою. В методології Системи національних рахунків за агрегатами «ховаються» гуманітарні чинники [14], на важливості яких наголошував професор А. С. Гальчинський («духовність» і т.д.), які лише на перший погляд здаються несуттєвими для інноваційного розвитку економіки, але, якщо згадати про корупцію, все стає на свої місця.

Висновки та пропозиції

1. Професор А. С. Гальчинський – видатний український економіст, дослідник. Його діяльність матиме позитивний вплив на розвиток економіки та суспільства України ще довгі роки. В Україні має бути вдосконалено науковий інститут пам'яті видатних науковців.

2. В Україні має бути створено суспільний механізм збереження позитивного культурного надбання незалежно від політичного окрасу та часу, де під культурним надбанням розуміється, в т.ч. і нематеріальні цінності.

3. Із урахуванням викликів 90-х років в Україні має бути створено умови для відновлення балансу між економічними та гуманітарними чинниками [14]. У цьому контексті виглядає доречним 1) створення при Президенті України:

- інституту макроекономічних радників;

- наукового штабу інноваційного розвитку економіки та суспільства України;
- 2) розроблення проектів законів стосовно реалізації стратегії інноваційного розвитку виключно НАНУ;
- 3) виховання молодого покоління шляхом використання інститутів північної Європи та північної Америки [15], [16];
- 4) зробити систему національного розвитку та систему національної безпеки наукоцентричними [17], [18].

Список використаних джерел:

1. Гальчинський А. Україна: наука та інноваційний розвиток / А. Гальчинський, В. Геєць, В. Семиноженко. Київ : Оранта, 1997. 65 с.
2. Макаренко І. П. Макроекономічні умови формування та управління розвитком національних інноваційних систем : монографія. Інститут еволюційної економіки. Київ : Інтертехнологія, 2009. 320 с.
3. Гальчинський А. Грошова реформа 1996 року: непрочитані сторінки. *Дзеркало тижня*. 02.09.2016.
4. Гальчинський А. Основи кейнсіанської моделі регулювання економічного циклу. Питання теорії. *Вісник НБУ*. 2009. № 1. С. 3-8.
5. Аслунд А. Розбудова капіталізму: економічні перетворення в країнах колишнього радянського блоку. Київ : Дух і Літера, 2003. 637 с.
6. Трансформація моделі економіки України: Ідеологія, протиріччя, перспективи / редкол.: В. М. Геєць та ін.; НАН України. Ін-т екон. та прогнозування. Київ : Логос, 1999. 497 с.
7. Україна: поступ у XXI століття. Стратегія економічної та соціальної політики на 2000–2004 рр. : Послання Президента України до Верховної Ради України. URL: https://ips.ligazakon.net/document/U276A_00
8. Гальчинський А. Переосмислення Маркса – актуальність для України в сучасному контексті. *Дзеркало тижня*. 22.02.2013.
9. Calvo Guillermo A. Izquierdo Alejandro, Mejia Luis-Fernando. On the empirics of sudden stops: the relevance of balance-sheet effects. Inter-American Development Bank (IDB), Research Department Working Papers #509, 2004.
10. Туган-Барановский М. И. Промышленные кризисы. Очерк из социальной истории Англии. 2-е издание. СПб: Издание О. Н. Поповой, 1894. 354 с.
11. Schumpeter J. The Theory of Economic Development. Cambridge, 1934.
12. Solow R. A Contribution to the Theory of Economic Growth. *The Quarterly Journal of Economics*. 1956. Vol. 70. № 1. P. 65-94.
13. Маньків Г. Макроекономіка. Київ : Основи, 2000. 588 с.
14. Макаренко І. П., Штанько Л. О. Протестантська етика і баланс економічних та гуманітарних чинників. XVIII Міжнар. наук.-практ. конф. «Антикризовий розвиток соціальних та економічних процесів в умовах глобалізації» (Буча, 2023 р.) : Тези доп.: Київ : Міленіум, 2023. 94 с.
15. Марк Аврелій. Розмисли. Наодинці з собою. Пер. з грецької Омеляна Омецінського. Харків : КСД. 2020. 208 с.
16. Вебер, Макс. Протестантська етика і дух капіталізму. Пер. з нім. О. Погорілого. Київ : Наш Формат, 2018.
17. Жаліло Я. А. Економічна безпека країни як інтегральна характеристика стану економічної системи. *Вісник УБЕНТЗ*. 1998. № 6.
18. Макаренко І. П. Наукоцентричність: інноваційні пріоритети економічного розвитку в умовах воєнної агресії. Проблеми, пріоритети та перспективи сталого розвитку в XXI столітті. Матеріали XV міжнар. наук.-практ. конф. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. 2023. С. 18-23.